

Kansallis- valtioiden nousu ja uho

Suomen tasavalta juhlii itsenäisyyttään huomenna. Syytä juhlaan riittää, sillä kansallisvaltioiden kurssi on nousussa 2000-luvun globaalissa maailmassa.

Vielä kymmenen vuotta sitten yleisesti arviointiin kansallisvaltioiden gloorian hiipuvan. Monikansalliset rakenteet YK:n ja EU:n johdolla uhkuivat voimansa tunnossa kylmän sodan jälkimainingeissa ja valtioiden sisällä alueelliset identiteetit näyttivät kohoavan yhä merkittävämpään rooliin.

Älykköpiireissä innostuttiin jopa julistamaan suvereenit kansallisvaltiot historiallisiksi "poikkeamiksi", joiden kultakausi olisi ohi. Kansallisvaltiothan ovat varsin uusi ilmiö: Eurooppaan ne muodostuivat erityisesti ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja suureen osaan muuta maailma dekolonisaation myötä vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla.

Kuinka väärässä profeetat olivatkaan! Monikansallisten toimijoiden sijaan nimenomaan kansallisvaltiot näyttävät nousevan 2000-luvun poliittisen toiminnan keskiöön.

KIINA-ILMIÖ – Kiinan taloudellisen ja poliittisen mahdin nopea nousu – näkyy Suomen julkisuudessa lähinnä työpaikkojen menetyksen päivittelynä. Harvemmin pohditaan syitä Kiinan menestystarinaa. Tiananmenin verilöylyn jälkeen uskottiin Kiinan kansantasavallan rappioon, joka johtaisi hajoamiseen. Sosialistinen – ja sittemmin kapitalistinen – Kiina on kuitenkin pitänyt pintansa. Kaukana ei ole hetki, kun Kiina nykyvauhdilla nousee maailman suurimmaksi taloudeksi. Kansallisvaltio tarjoaa yhden selityksen miksi: Kiina on historiallisesti ja etnisesti suhteellisen yhtenäinen valtio. Maan enemmistön ja valtakulttuurin muodostavat han-kiinalaiset. Kiinan valtio levittää han-kiinalaisuutta maan joka kolkkaan ja vahvistaa näin kansallisvaltion perustaa. Yhtenäinen identiteetti antaa oikeutuksen vallalle ja vallan käytölle ja luo edellytyksiä keskusjohtoiselle taloudelliselle ja poliittiselle kasvulle.

Kansallisvaltiot ovat voimissaan myös Euroopassa eikä poliittinen eurooppalainen suurvallta siinä horisontissa. Euroopan unionin ponnottomuus globaalin maailman toimijana on jo legendaarista. Yhdysvallat tarvittiin tukahduttamaan Euroopan kotitantereella riehuneet Balkanin kriisit. Irakin sodan yhteydessä EU:sta ei ole voitu edes puhua yksikössä. Laajenemises-taan huolimatta - tai varmaankin juuri sen takia - Euroopan unioni ei ole kasvamassa poliittiseksi suurvallaksi. Ei, koska se muodostuu erillisistä kansallisvaltioista, jotka harrastavat jatkuvaa nokkapokkaa keskenään.

EU ON OIVA esimerkki siitä, kuinka poliittinen valta kumpuaa ihmisten kokemasta lojaaliudesta, hyväksynnästä, jolle kansallisvaltiot perustuvat. Hyväksyntä nojaa ajatukseen yhteisestä identiteetistä; meillä on yhteisiä tavoitteita, uhkia ja toiveita. Toisin kuin Yhdysvallat, Eurooppa ei ole onnistunut luomaan yhteistä eurooppalaista identiteettiä, joka sulkisi sisäänsä kansallisuudesta kumpuavat valtioidentiteetit.

Myös Irakin jatkuva vastarinta "vapauttajia" kohtaan muistuttaa kansallisvaltioaatteen vahvuudesta. Sitä on lopulta vaikea pitää yllättävänä: mikä kansa ei mieluummin valitsisi omaa hirmuhallitsijan kuin vierasta vapauttajaa?

Myös tässä on kyse identiteetistä: miten irakilaiset voisivat identifioitua amerikkalaisten sotilaiden kanssa?

Kansallisvaltio vilisee jatkuvasti myös suomalaisen poliittisen keskustelun sanastossa. Monivuotinen tupo tai veronalennukset ovat "kansallinen etu". "Kansallinen etu" kuuluu myös pääministerimme sanavarastoon, kuten hän totesi Ulkopolitiikka-lehden kannessa aiemmin tänä vuonna. Hyvä niin.

ONGELMALLISEKSI "kansallisen edun" nimiin vannominen muuttuu silloin, kun se johtaa monikulttuurisuuden vastustamiseen ja sitä kautta ennakkoluuloihin ja rasismiin. Tämä on totta yhtä hyvin Kiinan Tiibetissä kuin koti-Suomesa. Viikko sitten kuuntelin korvat punaisina, kun oman koripallojoukkueeni pelaajat ryssittelivät maahanmuuttajista muodostunutta vastustajajoukkuetta ja totesivat, kuinka itänaapurien ei tarvitsisi tulla tänne "meidän sarjoihin". [Selvyiden vuoksi sinulle hyvä lukijani Harri: rasistiset mielipiteet eivät ole mitään muuta kuin sitä itseään - rasismia.]

Kansallisvaltioaatteen nousu on vaarallista silloin, kun se johtaa uhoon. Kaikkialla. Suomesa ja muualla.

Siispä ehdotan: kun sytytätte kynttilät ikkunoillenne huomenna, sytyttäkää ne hyvän elämän edellytykset tarjoavalle Suomi-kansallisvaltiolle, joka tuntee vastuunsa osana globaalia maailmaa. Sytyttäkää ne itsenäisille ihmisille, jotka Suomi-kansallisvaltion sisällä ovat avoimia monikansallisuudelle. Uhoajat älkööt vai-vautuko.

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori ja vapaa tutkija ja toimittaja.